

Izzatullayev Bobirjon Izzatullayevich

*Adliya vazirligi huzuridagi Huquqiy siyosat tadqiqot instituti.
JIDU tayanch doktoranti*

**ZAMONAVIY XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA RAQAMLI
DIPLOMATIYA RIVOJLANISHI**

Izzatullayev Bobirjon Izzatullayevich

*Research Institute of Legal Policy
under the Ministry of Justice. Doctoral student of UWED*

**DEVELOPMENT OF DIGITAL DIPLOMACY IN THE
CONTEMPORARY SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS**

Иззатуллаев Бобиржон Иззатуллаевич

*Исследовательский институт правовой политики
при Министерстве юстиции. Докторант УМЭД*

**РАЗВИТИЕ ЦИФРОВОЙ ДИПЛОМАТИИ В СОВРЕМЕННОЙ
СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

**Zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida raqamli diplomatiya
rivojlanishi**

1860-yilda Buyuk Britaniya Tashqi ishlar vaziri Lord Palmerston birinchi telegraf xabarini olgandan so‘ng, “diplomatiyaning tugash vaqti keldi”, deb ta’kidlagan edi. Vaqt o‘tishi bilan radio, telefon, televizor va faks kabi boshqa texnologik yangiliklar paydo bo‘la boshladi. L.Palmerston ushbu kashfiyotlarning barchasini diplomatiya bilan bog‘lab, o‘zgarishlarni bashorat qilgan edi.

XIX asrning oxirlarida telefonning paydo bo‘lishi xorijiy davlatlar va diplomatik muassasalar o‘rtasidagi aloqalarning samaradorligini oshirishga yordam beradi. Ingliz diplomati Garold Nikolson telefonning paydo bo‘lishi axborot uzatish uchun xavfli

vosita bo‘lib chiqdi deya ta’kidlagan edi.¹ 1980-yildan so‘ng, hujjatlar va tasvirlarni bir necha daqiqada ichida dunyoning bir burchagidan boshqasiga o‘tkazish imkonini beruvchi faks qurilmasi kashf etildi. Mazkur ixtiro ham xalqaro munosabatlarda muloqotni rivojlantirishga katta yordam berdi.²

Raqamli diplomatiya sohasida tadqiqotchi I.Manorning so‘zlariga ko‘ra, dunyo siyosatidagi uchta voqea diplomatiya amaliyoti va uning ta’rifida katta o‘zgarishlarga olib keldi:

- radioning keng ommalashuvi va undan foydalanishning tinimsiz o‘sib borishi;
- 1917-yilda Rossiyada bolsheviklar revolyusiyasi va 1933-yil Germaniyada milliy-sotsialistlarning hokimiyatga kelishi;
- bolsheviklar va natsistlar tomonidan radio orqali boshqa davlatlarni revolyusiyaga targ‘ib etishi;³

Internetning rivojlanishi davlat oldida turli xil ichki va tashqi siyosiy masalalarini hal etish uchun ko‘plab yo‘llarni ochdi. Ushbu texnologik yutuqlar diplomatiyani yangi muhitga moslashtirish bilan birgalikda yangi imkoniyatlar yaratdi. Shuningdek, raqamli diplomatiyaning dunyo siyosiy jarayonlardagi o‘rni va ta’siri o‘sib bordi. Jumladan, quyidagi uch muhim hodisalarda Internet va zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari va ulardan foydalanish katta ta’sirga ega bo‘ldi:

1) “Arab bahorida” (2010-2011-yillarda) Internet va zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalarining ta’sir kuchi butun bir mintaqani qamrab oldi. Janubiy Kaliforniya universiteti professori Filip Zaibning ta’kidlashicha, tashqi siyosat idoralari Arab qo‘zg‘olonlaridan hayratda qolgan.⁴ Ushbu jarayonlarda ijtimoiy tarmoqlarning ta’siri kuchli bo‘lib, foydalanuvchilar uchun davlat siyosiy rejimiga o‘z munosabatini va noroziligini bildiruvchi ochiq platforma sifatida xizmat qildi. Ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilari “Arab bahori” atrofidagi voqealar haqida xalqaro jamoatchilik fikrini shakllantirish uchun turli guruhlarni yaratdilar. Ushbu guruhlar ingliz va arab tilida so‘zlashadigan fuqarolar, shuningdek, G‘arb tomoshabinlariga qaratilgan bo‘lib, kuzatuvchilar uchun sodir bo‘lgan voqealar haqida barcha kerakli ma’lumotlarni tezda yoritib bordi.

¹ Hocking, B., & Melissen, J. (2015). Diplomacy in the digital age. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations. https://www.clingendael.nl/sites/default/files/Digital_Diplomacy_in_the_Digital%20Age_Clingendael_July2015.pdf

² L. Ritto, Diplomacy and its practice vs Digital Diplomacy., <http://www.diplomatmagazine.nl/2014/10/18/diplomacy-practice-vs-digital-diplomacy-2>

³ I.Manor. From Magic Bullets to Bots: How Diplomats Conceptualize Social Media. <https://digdipblog.com/2017/10/01/from-magic-bullets-to-bots-how-diplomats-conceptualize-social-media/>

⁴ Philip Seib. Real-Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era. New York: Palgrave-Macmillan, 2012. P. 86

“Arab bahori” davrida ijtimoiy tarmoqlar axborot-mafkuraviy ta’sir vositasi sifatida xizmat qildi. Misr, Tunis va Yaman kabi mamlakatlarda ijtimoiy tarmoqlar senzurasiz axborot tarqatish platformasi sifatida xizmat qildi. Ommaviy axborot vositalari “Arab bahori” faollariga qo‘rquvning psixologik to‘siqlarini yo‘q qilishga yordam berib, ko‘pchilikka ma’lumot almashishga xizmat qildi.¹ Mazkur voqealardan so‘ng, turli mamlakatlar tashqi ishlar vazirliklari Internetdan, birinchi navbatda, ijtimoiy tarmoqlardan xorijiy mamlakatlardagi jarayonlar va voqealarni tezkor va samarali kuzatib borish, tahlil qilish va sharhlash uchun faol foydalana boshladi.

2) Internet va zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalarining dunyo siyosatida ahamiyatini oshirgan yana bir omillardan biri bu – terroristik va ekstremistik guruhlarining ulardan foydalanishining o‘sib borishidir. Bugungi kunda jangari guruhlar tomonidan turli davlatlardan odamlarni o‘ziga jalb etish maqsadida zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalarida, ayniqsa ijtimoiy tarmoqlarda turli videoxost, postlar, audio va video materiallar joylamoqda. Bu ko‘plab davlatlarga, shu jumladan, AQShga raqamli makonda terroristik guruhlariga qarshi kurashish uchun raqamli diplomatiyadan foydalanish zaruratini oshirdi.

3) Xorijiy davlat elchilari tomonidan zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalaridan keng foydalanishi va ommaviy axborot vositalariga ta’sir etishga, shuningdek, jamoatchilik fikrini shakllantirishga harakat qilishi raqamli diplomatiyadan foydalanish zaruratini va zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari ahamiyatini oshirdi.

Raqamli diplomatiya tarix nuqtayi nazaridan olib qaraganda nisbatan yangi tushunchadir. Ammo shu bilan birgalikda raqamli diplomatiyaning uslub va vositalari yangilanib, o‘zgarib hamda diplomatiyadagi o‘rni tobora mustahkamlanib bormoqda. Raqamli diplomatiyani zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida rivojlanishini tadqiq etishda, avvalo uning yuzaga kelishi shart-sharoitlarni va bosqichlarini ko‘rib chiqish lozim.

Soha tadqiqotchisi Allen K.Xansen 1984-yilda kompyuterlashgan dunyoda diplomatiyani tahlil qiladi va olib borgan ishlarining xulosasi sifatida “Kompyuterlashgan davrda ijtimoiy diplomatiya” kitobi yozadi.² Unga ko‘ra ijtimoiy diplomatiyani olib borishda AQSh axborot agentligi katta ta’sir ko‘rsatayotgani va u tomonidan olib borilayotganligini e’tirof etadi. Allen K.Xansenning mazkur tadqiqot ishi raqamli diplomatiya to‘g‘risida bo‘lmasada, diplomatiya va ijtimoiy diplomatiyaning yangi davrda o‘zgarayotganligi hamda kompyuterlashish

¹ Kassim, 2012 Kassim, S. (2012). Революция в Twitter: как арабской весне помогли социальные сети. Получено с <http://www.policymic.com/articles/10642/twitter-revolution-how-the-arab-spring-washelped-by-social-media>

² Allen K. Hansen. USA: Public Diplomacy in the Computer Age

jarayonlarining mazkur sohalarga ta'sir borasida fikr boradi. Shuningdek, axborot va kompyuterlarning ta'siri natijasida diplomatiyada yuzaga kelishi bo'lgan o'zgarishlar va bashoratlarini bildiradi.